

Bernard-Henri Lévy

Intelektualci tretjega tipa

1. Prihodnost neke iluzije

Bodo intelektualci zmogli ponovno spregovoriti? In če bodo, za kakšno ceno? S pomočjo kakšne konverzije, katerih mutacij? Morda s pomočjo odpovedi ali obnovitev? Tu vstopamo — to dobro čutim — v najnevarnejše območje te analize. Vsekakor s tveganjem — če ne bomo pazili — lepih želja, dobrih namenov, imaginarnih udarcev ali nezaslišanih programov. Previdno — in logično — bom zaenkrat zgolj zarisal vprašanje. Se pravi, držal se bom teh štirih ali petih možnih pogojev, za katere smo videli, da so nam pomagali okvirno določiti lik intelektualca — kajti od njih je še danes odvisno, ali bo ta podoba izginila ali pa se bo rekonstruirala.

Prvi teh pogojev je bil, če se spomnimo, vera v Razum. Rekel sem, da je ta vera bila uničena. Povedal sem, kako, zakaj. Toda ali tega ne bi mogli reči navsezadnje tudi o iracionalizmi, ki so jo nadomestili? Ali niso tudi ti na poti dekompozicije? Imeli smo tisti difuzni bergsonizem, ki je bil dolgo časa eden temeljnih virov naše moderne filozofije in katerega poslednji odrastek je deleuzizem. Imeli smo tisti heideggerjanski *new-look*, čudno nagnjen proti levi, ki je med opevanjem skrivnosti »Biti«, njene »Pozabe« ali njenega neizrekljivega »Razkritja« triumfiral v trenutku, ko se je porušila velika heglovska sinteza. Te tri razlage so zaradi določenega števila razlogov, v katerih detajle se tu ne mislim spuščati, precej majave. Vsekakor niso dosti boljše od sistemov, ki naj bi jih zrušile. Na nas pa je, da povzročimo njihov propad. Na nas je tudi, da pospešimo njihovo dekompozicijo. Na nas, da odklonimo Bergsona, ne da bi padli v roke Marxu, da kritiziramo Heideggerja, ne da bi se vrnil v heglovske kolesnice — na nas je, da ne podležemo tudi drugim izkušnjam, ampak da enkrat za vselej obračunamo s preostanki svoje lastne levičarske spontanosti. To seveda ne bo »velika vrnitev« Razuma. Pač pa bodo morda ponovno najdene možnosti diskurza. Prva točka programa.

Drugi pogoj zadeva idejo resnice. Tudi tu se je težko vrniti nazaj. In razen tega mislim, da ne bi bilo dobro — saj bi bilo nazadovanje

ogromno — če bi prišlo do popolne spremembe poteka tega propada, za katerega so deloma krivi tudi — pa če nam je prav ali ne — naši največji humanistični znanstveniki in filozofi dvoma. To, kar — nasprotno — sam mislim, je, da obstajata resnica in resnica. Idol in ideja. Ker je namreč vera izgubila svoje pravice, mislim, da jih je pridobila stava in da nam nič več ne brani staviti na neko Idejo resnice, ki tokrat ne bi imela druge funkcije, kot da bi čer svojega postulata zoperstavljala vsem teoretikom striktne ekvivalence vsake točke gledišča. Ta resnica tako ne bi »eksistirala«. Svojega temelja ne bi imela v »Biti«. V nobenem primeru ne bi bila odvisna od sodbe neke možne »ontologije«. Odprta, nedoločljiva, neskončno iskana, dokončno nedosegljiva: prav taka bi bila nasprotje nekdanji substanciálni resnici. Če bi se še naprej imenovala »Resnica« in bi — onkraj meja našega razumevanja, vendar znotraj meja praktičnega razuma — dopuščala slutiti neki možni horizont univerzalnosti, vendarle ne bi več puščala povsem prostega polja perspektivističnim ideologijam. Resnica je ena, zmote so mnoge, so govorili klasični priročniki. Zmota je preprosta, vselej preveč preprosta, in resnica kompleksna, bi odgovoril novi duh. Pa če iščemo njegove korenine pri Popperju in njegovi »odprti filozofiji«, pri Kantu in njegovih »regulativnih idejah«, ali pa pri Lessingu, ki je šel tako daleč, da je užival v negotovosti resnice, ta pa je postala ravno zato, ker je odprta in je ni možno niti definirati niti zasnovati, edini porok, da dialog med ljudmi ne bo prenehal.

Tretja točka programa bi vsebovala idejo pravice. Tudi tu gre za isti postopek, za isto naglico pri obračanju hrbta naturalizmu, ki bi jo lahko vzdrževal, in historicizmu, ki jo drugače zanika, predvsem pa za isto nujnost, da od starega mita ne bi ohranili le vero, temveč stavo. To, kar je na tem področju odločilno — in kar bo prispevalo k našemu podjetju — je kredit, za katerega se zdi, da ga ponovno uživa Zahodni princip, tudi v očeh svojih lastnih dedičev. Dolgo časa je bil Zahod krivec za vse. Dolgo časa se je imel za zločinca. Dolgo časa je bilo že samo dejstvo, da si se rodil kot zahodnjak, vezano na greh. Nam intelektualcem pa naše življenje in vse naše delo ni zadostovalo, da bi se pokesali izvirnega greha. Danes se stvari spreminjajo oziroma so se že spremenile. In intelektualci, zaprepađeni, pričenjajo ponovno odkrivati, kakšne pravljíčne zaklade so tako dolgo puščali nedotaknjene. Misliti Zahod, da. Misliti Zahod kot kulturo. Misliti Zahod kot spomin. Misliti zahodno kulturo in spomin kot izvir, če dovolite, človekovih pravic, antirasizma in antikolonializma. Skratka, misliti ta Zahod tako, kakor si ga domišljajo glave v vzhodnem delu Evrope — kot najsvetlejšo obljubo svobode. Če bo šla ta misel do konca, tedaj bo pretresla relativistični konformizem. Če jo bomo pripeljali do njenega pojma, potem bodo stare proslule vrednote, ki

jim je bila odvzeta transcendenca, morda ponovno našle vsaj košček avtoritete.

Četrta točka: imperativna rekonstitucija skupnosti naših vrednot in njihovih notranjih hierarhij. Ponovno trdim, da se tega ne da kar tako določiti. Niti si ne predstavljam naših klerikov, združenih v konklavo, ki bi kot redovniki sprave *urbi et orbi* razglašali indeks dogem in prepovedi. Kar pa kljub temu lahko storijo — in to čim hitreje — je, da se uprejo valu, ki prinaša te prepovedi, se zaganja vanje in jih uničuje. Vprašanje rasizma, očitno. Vprašanje antisemitizma. Problem domnevne »šole«, ki si prizadeva revidirati zgodovino plinskih celic. To so, kot je zapisal Blanchot, najbolj trdovratna vprašanja, ki so doslej spodbujala intelektualce k razmisleku. Ravno okrog njih, zaradi takih in drugačnih razlogov, bi se morala kristalizirati budnost. Ne bom rekel, da je igra dobljena, niti tega, da se je šele začela. In natanko se zavedam miselnega kroga, ko vabim intelektualce, da se oprejo na tabuje, ki jih zares vzdržujejo. le oni sami. A vsi krogi niso začarani, slednji celo manj od vseh ostalih. In ne vidim, kako bi brez tega napora lahko našli svojo bit in svoj smisel.

Peti pogoj možnosti klasičnega intelektualca je bilo njegovo nagnjenje k »izstopu iz svoje kompetence«, da bi se, kot pravijo, »vmešal v tisto, kar se ga ne tiče«. Vendar tudi tu ni vse odvisno od njega. In on sam gotovo ni gospodar kompleksnih mehanizmov, ki se brez kompetenc trudijo diskreditirati idejo nkega splošnega vedenja. To, kar pa je odvisno od njega, je drznost, pristranskost. Je sposobnost, da v svojo lastno škodo ponovi Zolajevo gesto, s katero je prekinil svoje delo, da je sestavil svoj znameniti **Obtožujem**. To, kar je odvisno od njega, je zlasti razumevanje, da gre tu za del njegove legitimnosti, vsaj v tej meri, kolikor gre v vsakem primeru za izginjajočo univerzalnost ali za vročično oživiljen znanstveni ideal. Mir, pravim, čistim pisateljem, ki se v samoti spopadajo s čisto drugimi problemi. Mir čistim mislecem, ki so se odločili, da se ne bodo ukvarjali z ničemer drugim, razen z vtirjanjem sveta v mehanizme inteligence in koncepta. Toda ko vidim, kako se preživeli predstavniki strukturalizma prepirajo za École des Hautes Études, ko gledam predstavnike nove filozofije, ki ne sanjajo o ničemer drugem kot o učenjaških študijah, in ko gledam Aronove učence, kako se spreminjajo v funkcionarje aronizma, se zalotim, kako se mi toži po kavi Flor.

In potem: kako ne razmišljati o tem, da bi se intelektuallec — kolikor ne more več najti tiste vzvišene pozicije, ki mu je nekoč pripadala in ki je, bojim se, lepo mrtva in pokopana — moral povezati s »sistemi«, če hoče preživeti. Doba, kot sem že rekel, tega ne želi več. Trenutno obsoja vse, kar bi od blizu ali od daleč spominjalo na to. Toda mar je absurdno sanjati, da bi se stvari — tudi tu — obrnile? Ali si ni mogoče zamisliti intelektualcev v situaciji, v kateri bi ponovno našli okus te »velike forme«, ki prežema vse umetnosti in vsa dela in o

kateri je že Hermann Broch rekel, da je bila tisto, kar je najbolj manjkalo svetu, v katerem je živel? Če so se odrekli ideje, ker je verjetno nevzdržna, namreč da se isti duh lahko razvija hkrati in z enako gotovostjo tudi v najbolj oddaljenih območjih kulture — ali si kljub temu ni mogoče zamišljati, da bi filozofi, s svojega filozofskega gledišča in z instrumenti, ki so jim lastni, spet razmišljali o slikarstvu, posredovali v vprašanih arhitekture ali povedali svoje mnenje v politiki? Ali si ni moč zamisliti, da bi — z druge strani — slikarji, arhitekti itd. pretopili svoje delo in inteligenco v neke vrste valovno dolžino, ki bi se raztezala skozi epoho, vodila njihov pogled in risala obrise vizije sveta?

V **Jetnici** je odlomek, v katerem Proust primerja Vinteuilovo glasbo z glasom, ki bo dosegel »svoje lastno bistvo v globinah, kjer bo na kakršnokoli vprašanje odgovoril s svojim lastnim akcentom«; obenem pravi, da je velik glasbenik tisti, ki »intonira — ne glede na predmet obravnave — ta singularni spev, katerega monotonija — kajti predmet obravnave ostaja vedno identičen s samim seboj — dokazuje fiksnost sestavnih elementov njegove duše«. No prav, za intelektualce sanjam o teh »monotonih spevih«. Sanjam o »fiksni« tega akcenta. Da bi se lahko vrnili, bodo morali znati ponovno najti tudi stil.

2. Ne odstopiti od misli

Ta vrnitev pa ni restavracija. Ne sme biti to. Ne more biti. In vse preveč nejasnosti, nepreciznosti je čutiti v tem, kar se je že zgodilo (neko stanje možnosti, ki kljubuje, neko drugo, ki upada, tretje, ki razpada, četrto, ki ne ve natančno...), da iz tega ne bi sledila intelektualčeva rekonstrukcija v neki čisto drugačni obliki. Čemu bo intelektuallec podoben? Tudi tu smo omejeni na gole predpostavke. A končno, če zmečemo na kup vse, kar je bilo pred njim, in kombiniramo to, kar se je izgubilo, s tistim, kar bi lahko ponovno našli, če zberemo vse razsute dele tega obraza, potem mislim, da lahko pridemo do nekega čisto zadovoljivega robot-portreta. Denimo — za razloček od tega, česar se mora brezpogojno osvoboditi: intelektuallec tretjega tipa.

Tak intelektuallec bo na primer manj »angažiran«. Nujno. Usodno. Manj se bo čutil zavezanega temu spevu angažiranosti, katerega nekaj verzij sem že opisal. Manj slabe vesti bo imel. Manj želje po izpostavljanju. Intelektualec tretjega tipa bo pisal. Mislil bo. Včasih bo govoril. A verjetno ne bo več podvržen religiji angažiranja.

Seveda se bo še angažiral. Da, mislim, da se bo angažiral. Kajti kako bi bilo sploh mogoče drugače? Kako se upreti izzivu? Kako se upreti skušnjavi dajanja glasu ob zavesti, da je ta glas pomemben? Ekstremen primer je Broch, ki je v Neronu videl model »estetizira-

jočega literata« in v srečanju s svetom temeljno etično dolžnost. Drug ekstremen primer je Claude Simon, ki je spregovoril, prav sem rekel, spregovoril trikrat, mogoče štirikrat v svojem življenju — enkrat med vojno v Španiji, drugič proti nacizmu, tretjič ob izbruhu Alžirske vojne, četrtič maja 68. Intelektualec tretjega tipa, naj bo pogost ali redek, se nikoli ne bo nehal čutiti zavezanega svetu.

Kadar pa se bo angažiral, bo to počel na drugačen način, predvsem z manj hrupa, z manj spektakla. Ne bomo več tako kmalu videli Sartra na njegovem sodu. Ne bomo več videvali teh »velikih intelektualcev«, kako se vzvišeno ponašajo s svojim imenom pred tiho množico. Podpisi... Manifesti 121... **La Cause du Peuple** na ulicah... Aretirajte Voltaira, če si upate... Vrzite mene v ječo... Vse to ni več v modi, mimo je. Počasi postaja smešno in brezplodno. Ravno tipa »funkcije« se bo moral intelektualac tretjega tipa v celoti odreči.

Tudi manj strasten bo in manj razdražen. Oprezen bo — ne, beseda ni dobro izbrana: zadržan bo ali hladnokrvn — pri čemer bo pozabil na smisel opreznosti. Kajti ve, da resnica je — a ne eksistira. Ve, da velja, a se nenehno izmika. Ne živi več v tej tako dragoceni familiarnosti, ki je tako čudovito pomirjala. Ne živi več z idealom, katerega gospodar se je čutil. Zgubil je svojo gotovost. Zgubil je svojo aroganco. Prisoten je — in od tega se ne bo kmalu odvrnil — ob umiranju resnice.

Pristaja le na polovično. Veže se samo na distanco. Nikoli, prav nikoli se ne bo angažiral v kaki bitki, ne da bi globalno v sebi ohranil prostor neangažiranosti, ki mu bo omogočal razmišljanje. Vsaj v mislih bi na ta način obsodil iranske upornike po šahovem padcu. Enako bi — spet v mislih, čeprav bi jih, kljub vsemu, še naprej podpiral — obsojal Vietnamce od poletja 1968 naprej. Nikoli se ne bi zastavil za kakšno stvar, pri kateri ne bi že v začetku našel vseh razlogov, zaradi katerih bi se je lahko tudi odrekel. Nikoli se tudi ne bi vezal za »to« stvar, ampak za ta tok tu, za tisto težnjo tam — in še prej tej težnji za podtežnjo ali podtok, za katerega bi se mu zahotelo misliti, bogve zakaj, da najnatančneje inkarnira nianse njegove barve. Intelektualec tretjega tipa bo fluiden. Dvomljiv. Posluževal se bo dvoumnih posploševanj. Ujemajoč se skoraj do meja sposobnosti s svojo lastno karikaturbo bo negotov, oklevajoč, zmešan, zmeden. Ne bo večera, da se ne bi vprašal, katera stranka bo jutri njegova stranka; in ne bo jutra, da se ne bi spraševal, ali je bil zvest večeru. Imel bo, **moral bo imeti** prevaro v krvi.

Ali bo vsaj vedno in povsod tisti hrabri mali vojak nenehnega nasprotovanja, čigar podoba je ovekovečil naš družinski album? Ne. Niti to ne. Kajti zakaj nenehnega? Zakaj vedno in povsod? V imenu koga ali česa ta zli sum? Tudi to se je zrušilo. Vse to nič več ne pomeni. In če vse to nič več ne pomeni, je to zato, ker se je — z vsemi svojimi miti in refleksi — zrušila tudi želja po revoluciji, ki je v bistvu

vse to podpirala. Konec je z »nasprotovanjem«, od katerega ni ostalo drugega kot pritlehna »kritika«. Že davno je konec tudi s slavo nepokorščine: po zbrisani perspektivi je ostal le neokusni ragu »državljana proti oblasti«. Čudno, se vam ne zdi, kako je lahko neki Alain, kot da ni nič, trideset let obvladoval našo misel? Čudno, kako smo se konec koncev mi vsi vlili v dobre stare radikalske kalupe. Intelektualec tretjega tipa pa bo prelomil z radikalskim modelom. Bo »proti«, kadar bi bilo nesprejemljivo biti »za«. In »za« bo, kadar bi bilo smešno biti »proti«. S poroko antične »etike prepričanja« in »etike odgovornosti«, ki ga bo nekoliko odtujila, bo zavrnil preprostost prazne revolte. »Nikoli več svetovalci princev?« Da, res sem to nekoč zapisal. Danes to ponovno pišem. Kajti nikoli, ne, nikoli več ne gremo v Sirakuze. To, kar dodajam danes, je, da bi bila neodgovornost prav lahko drugi obraz Sirakuz.

Intelektualec tretjega tipa bo, nasprotno, pesimist. Oh! Nisem rekel žalosten. Tudi nisem rekel čemerren. Kajti kljub vsemu bo prejel vesel. Prej zadovoljen s samim seboj in sebi podobnimi. Vsekakor manjši goljuf. Manj dvoličen in manj ujetnik svoje večno dvojne govorice: posmehljiv znotraj, žalosten navzven; privatno uživač, javno borec. Če ljubi življenje, bo ljubil življenje. Če ima rad knjige, bo ljubil knjige. In ne bomo ga več videli, kot Althusserja, kako na skrivaj bere Chateaubrianda — ali kako, kot toliko in toliko drugih, čaka večer svojega življenja, da bi lahko dal duška svoji naklonjenosti do razkošja, žena, palač in užitka. Konec shizofrenije. Zelo znosna lahkost.

Torej pesimist. Zakaj pesimist? Ker je nebo prazno. Ker so popolne rešitve nemogoče. In ker gre za povratek — h kateremu je pripomogla kriza — nekaterih starih resnic, ki jih je misel že pozabila. Da smo ljudje to, kar smo. Da to traja že kakih milijon let. Ker z vidika Zgodovine ni videti, da bi se tu kaj obrnilo na bolje. Ker bo to vedno isti krog, ista sarabanda želje, manka, zakona, in ker se bomo morali sprijazniti z dejstvom, da naši mali in veliki konflikti, vojne naših duš in teles, naše zoperstavljanje krivici, seksu ali nesreči, niso naključja, zmote pri računu, nesreče. Tisto, kar je v filozofiji tragično, je večnost nesporazuma. Intelektualec tretjega tipa bo imel smisel za tragično.

Bo desničar? Levičar? Jasno je edino to, da — če pod »socializmom« razumemo tisto manijo, ki nam zatrjuje, da se bo vse to, vsa ta beda, vse te male nesreče in veliki problemi, uredilo, da bo s sistemom vse to izginilo — intelektualc tretjega tipa ne bo socialist. Prav tako je tudi jasno, da — če pod »liberalizmom« razumemo tisti drugi bedasti način prepričevanja, da se bo vse to, vsi ti konflikti, vsa ta vojna vseh proti vsem, ki razdira socialno tkivo, ga trga in para, ah, pomirite se, vse to se bo že uredilo, »nevidna roka« je vse-

mogočna in liberalec je njen prerok — intelektuallec tretjega tipa tudi liberalec ne bo. Ne to. Ne ono. Niti ta niti-niti-zem, ki se je konformiral že s Sartronom. Pravzaprav se bo moral zadovoljiti s svojo slepo ulico.

• Dobro. Toda biti levičar? Desničar? Ali se bo lahko tako brez težav izmuznil, izognil? Ne, torej ne se izogniti. Kajti konec koncev to ni malenkost. To ni tako neznatno vprašanje. To ni tako neznatna zgodovina. In ni tako neznatna dediščina, ki jo nosita s seboj naša levica in naša desnica. No prav, torej: prva točka: levica in desnica eksistira. Druga točka: eksistira kot imeni, zgodovini, dediščini. Tretja točka: tisti, ki bi jo zanikal, ki bi dvomil o tej eksistenci, bi bil približno tako smešen, kot če bi dvomil o Parnasu, o Romantizmu, o Gledališču. Četrta točka: obstaja še tretji soigralec, ki je, nasprotno, pred kratkim pokvaril slovesnost in ki se imenuje totalitarizem. Peta in zadnja točka: obstajajo desni totalitaristi, levi totalitaristi, levi antitotalitaristi, desni antitotalitaristi. Znajti se v vsem tem? Izbrati levico proti desnici? Desnico proti levi? Izbrati eno ali drugo, odvisno od tega, kako se vsaka opredeljuje v neki določeni stvari? Prav to je naloga, ki je zadana. Intelektualec tretjega tipa igra s štirimi elementi.

Torej antitotalitaren. Popolnoma? Izključno? In ali ga bomo videli, udarjajočega zdaj levo, zdaj desno, teči po planetu kot steklega psa, ki išče mrtve na levi, nato mrtve na desni, potem spet mrtve na levi, vse v strahu, da ravnotežje še ni povsem vzpostavljeno? Groteskno. Nevzdržno. Predvsem pa popolnoma v oblasti mlačnega minimalizma, ki se ga bo poskušal osvoboditi. Ljubiti ves svet pomeni ljubiti nikogar. Ljubezen brez obraza ni nič drugega kot podaljšana ljubezen do sebe. In od Marata, Robespierrea in še nekaterih naprej vemo, da so bili »prijatelji človeškega rodu« dejansko vedno njegovi najbolj zagrizeni morilci. Brez dvoma želim šokirati. Vendar ne maram človeškega »rodu«. Smejem se njegovi odrešitvi. In enako, kot je Baudelaire zahteval »pravico, da izbere svoje brate«, prav tako tudi zahtevam jaz pravico, da sam izberem svoje mrtve. Naj bo intelektuallec tretjega tipa, če hoče biti Afganistanec, Afganistanec. Če bi bil rad Poljak, naj bo Poljak do dna duše. In naj, zaboga, ne pusti ob strani poljske stvari, naj ne zapusti afganistanskih upornikov pod pretnostjo, da mu drugi, na drugem koncu sveta, ponujajo privlačnejše mučenje.

Edina stvar, ki jo v tem primeru zahtevam od intelektualca tretjega tipa, je, če vzamemo maksimo, da se strogo drži kantovske forme maksime. Deluj tako in tako itd. Da, ravnaj tako, da bo, ko boš podpiral Afganistance, forma tvoje maksime lahko univerzalna. Deluj tako, da ves svet — če bi tako kot ti podpiral Poljake — zaradi tega ne bo **bolj**, temveč **manj** barbarski. Ali si, nasprotno, prepričan, da če se navežeš na nekega palestinskega terorista, na sandinista, na

južnoameriško komunistično žrtev, ki je sama vezana na mednarodni totalitarizem, da na ta način... — nadaljevanje je znano.

To, kar še zahtevam, je drugačna koherentnost — tista, ki dopušča harmonijo med akcijo in mislijo. Očitno? Nisem čisto gotov. Spomnite se tistih strukturalistov, ki so zagovarjali človekove pravice, pa niso verjeli v človeka. Spomnite se tistih marksistov, ki so se razglašali za etične, pa niso vedeli, kaj etika sploh pomeni. Torej bo kriza tudi tu koristna. S tem da bo ponovno vzpostavil svoj položaj, in da ga bo vzpostavil tako, kot pravim jaz — se pravi, da se nikoli več ne bo izmikal nalogam misli —, bo imel intelektualce tretjega tipa filozofijo svojih angažmajev.

Ne popuščati glede misli. To sem že rekel. Večkrat ponovil. Še enkrat ponavljam. In morda je v bistvu to dominantna poteza tega portreta. Misliti proti desnici... Misliti proti levici... Misliti proti vulgati... Misliti proti antivulgati... Misliti proti večini, manjšini, večini manjšine, manjšini večine... Misliti proti sebi... Misliti proti svoji lastni misli... Misliti proti tistemu delu ne-misli, ki se kristalizira v neki misli... Misliti proti jalovosti idej... Misliti proti najhujši jalovosti, ki je jalovost **lastnih** idej... Če bi intelektualcu ostala samo še ena sposobnost, potem bi bila to gotovo sposobnost misliti, za katero sem ga prosil, naj je ne zavrže. Mrtev intelektualce? Intelektualec, ki je prenehal misliti.

Bernard-Henri Lévy, filozof in pisatelj, je zaposlen kot urednik pri Grassetu. Je eden najbolj odmevnih predstavnikov nove francoske filozofije. Doslej je izdal naslednja dela: *Bagla-Desh: nationalisme dans la révolution* (1973); *La Barbarie à visage humaine* (1977); *Le Testament de Dieu* (1971); *L'Idéologie française* (1981); *Questions de principe*, prvi del (1983), drugi del (1986); *Le Diable en tête* (1984); *Impressions d'Asie* (1985) in *Éloge des intellectuels* (1987). V tej zadnji knjigi navaja Lévy razloge, ki so intelektualce prisilili, da so se umaknili s piedestala, ki jim je še nedavno pripadal, in se na drugi strani zavzema za to, da bi ponovno zavzeli nekdanji položaj, tokrat seveda na drugačen način. Prevedeno je četrto poglavje iz te knjige.

Izbral, prevedel in opombo napisal Tomo Virk